

درس اقتصاد دهم انسانی

درس ۸

رکود، بیکاری و فقر

دبیر اقتصاد
شاهد فضیلت

شهرستان زاهدان ناحیه ۲

شهرزاد مظفری شیخی

بسم الله الرحمن الرحيم

عواملی که سبب می‌شود کشورها با یکدیگر به تجارت بپردازند

۳ - تفاوت‌های اقلیمی و آب و هوایی

۲ - یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری

۱ - یکسان نبودن منابع و عوامل تولید

➤ **مزیت مطلق:** اگر در مقایسه بین کشورهایی که از عوامل تولید یکسانی برخوردارند، کشوری بتواند کالا و خدمات مورد نظر را ارزان‌تر و بیشتر از سایر کشورها تولید کند آن کشور در تولید آن کالاها و خدمات دارای مزیت مطلق است

➤ و به‌تراست سایر کالاهای مورد نیاز را از کشورهای دیگر وارد کند

➤ **مزیت نسبی:** اگر یک کشور بتواند کالایی را تولید کند که هزینه فرصت کمتری نسبت به تولید سایر کالاها در همان کشور را داشته باشد می‌گوییم، کشور در تولید چنین کالایی مزیت نسبی دارد.

اگر اصل مزیت مطلق و نسبی رعایت نشود

اولاً: منابع و سرمایه ها هدر میروند و به بهترین نحو ممکن استفاده نمی شود چرا که منابع کمیاب هستند

ثانیاً: با تولید محصولات کم تر و بی کیفیت، رفاه جامعه کاهش می یابد

دو عامل سبب شده است که اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آن ها از خارج تأکید کنند:

۱. جنگ و تحریم های اقتصادی قرن اخیر

۲. رفتار خودخواهانه برخی کشورها

در نتیجه هر کشوری باید در تأمین کالاهای راهبردی خود کفا باشد.

محصولات راهبردی: محصولاتی که تولید آن ها در یک کشور بدون توجه به میزان سود و هزینه باشد. کمبود این محصولات سبب وابستگی کشور می شود.

کالاهای ضروری و راهبردی: مثل دارو، غذا و محصولات کشاورزی کالاهای حوزه انرژی مثل نفت و انرژی هسته ای و انرژی های نو صنایع نظامی و دفاعی

زندگی عموم انسان نیز در جامعه شهری به دلیل تخصص گرایی و تولید براساس اصل مزیت مطلق و نسبی، اقتصادی **تک محصولی** است

درفضای جهانی،اقتصاد تک محصولی ،اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است زیرا در مواقع بحرانی،امکان تاب آوری و انعطاف پذیری مقابل تکانه ها، مشکلات و تحریم را ندارد.

شرایط استقلال و استحکام اقتصادی

- در صورتی یک کشور می تواند به وضعیت استقلال و استحکام اقتصادی نزدیک شود که:
- راه های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی خود را گوناگون کند.
  - از وضعیت تک محصولی فاصله بگیرد.
  - با خلق مزیت های جدید اقتصادی امکان تأمین برخی نیازهای مهم و اساسی را در داخل کشور فراهم کند.
  - به علم و فناوری و اقتصاد دانش بنیان توجه بیشتری داشته باشد

رکود، بیکاری و فقر

اهداف درس

طرح مسئله

تفاوت مشاغل

اکنون (صنعتی)

گذشته (دستی)

کارخانه

پنبه زنی

تهیه کالای خواب

هزاران نفر کارگر

تهیه لحاف و تشک

تعداد افراد درگیر کار محدود

پس: تولید کالای خواب تعطیل نشده ولی به خاطر پیشرفت تکنولوژی تولید شکل جدیدی به خود گرفته است

دلایل دیگر از دست دادن شغل:

- ۱- قاچاق و واردات بی رویه
- ۲- ضعیف بودن ساختار اقتصادی
- ۳- تحریم های اقتصادی

* گاهی اوقات از دست دادن شغل به دلیل تغییرات در فناوری های صنعتی و رویه های تولید نیست؛ بلکه عواملی همچون

در این صورت، تولیدات شرکت ها و کارخانه ها کاهش می یابد و اقتصاد کشور گرفتار رکود می شود

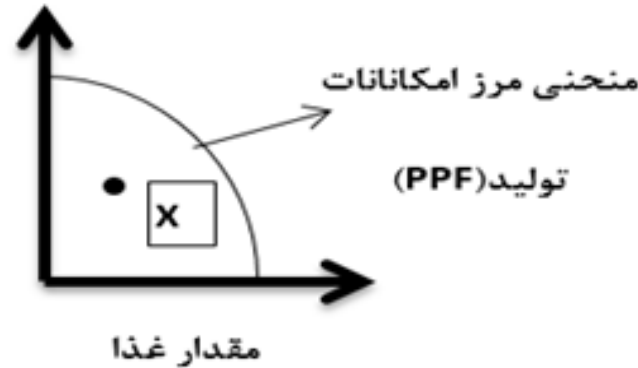

منابع غیر فعال و منحنی مرز امکانات تولید

با کاهش تولیدات در جامعه و پدید آمدن **رکورد**، نیاز به عوامل تولید نیز کم تر میشود، مثلاً کارگران کم تری مورد نیاز است و سرمایه کم تری مورد استفاده قرار می گیرد، چون انگیزه برای تولید توسط تولیدکنندگان وجود ندارد، در چنین شرایطی اقتصاد دارای منابع بیکاری است در حالی که این منابع می توان برای تولید کالا و خدمات استفاده کرد اما از آن ها برای تولید هیچ چیز استفاده نشده است.

مقدار بقیه کالاها

به این نمودار نگاه کنید

وجود منابع بیکار سبب می شود که کشور در زیر امکانات تولید قرار نگیرد (نقطه X در نمودار)

قرار گرفتن کشور در زیر منحنی ممکن است دلایل مختلفی داشته باشد از جمله این که:

الف) برخی از کارخانه ها بسته شده اند.   ب) بعضی از کارگرها بیکار هستند.   ← پس منابع غیر فعالند

نکته: اگر یک اقتصاد منابع غیر فعال داشته باشد، به راحتی با به کارگیری و استفاده از آن ها می تواند کالا و خدمات زیادی تولید کند و در صورتی که از این منابع استفاده نشوند تولید کارا نخواهد بود.

اشتغال

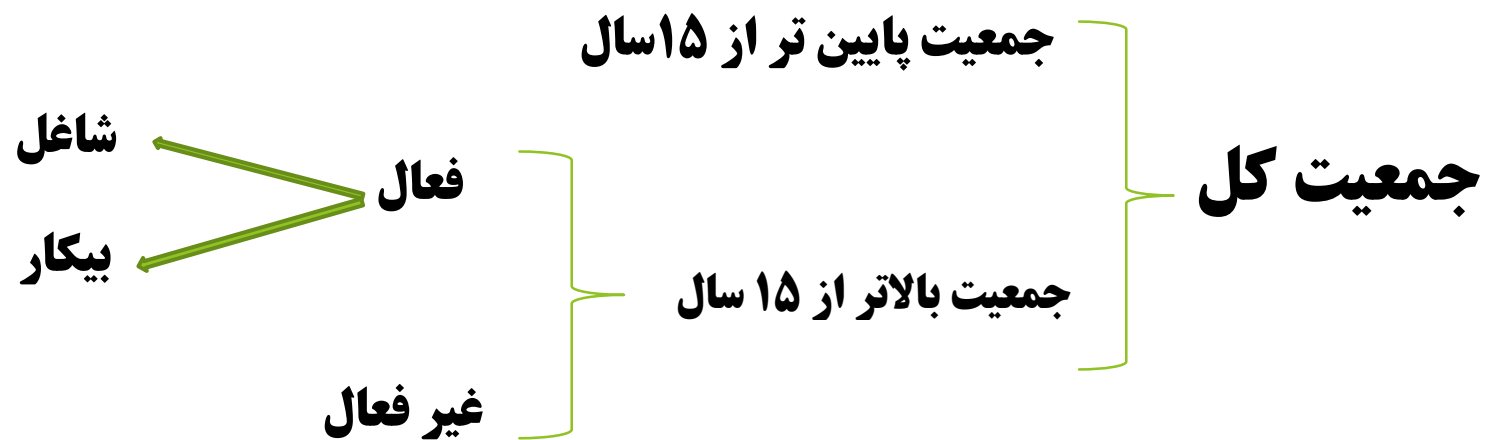
کسانی که در ازای کاری که انجام می دهند دستمزد یا حقوق می گیرند، شاغل محسوب می شوند؛ این شغل می تواند تمام وقت یا پاره وقت باشد.

• بیکار کسی است که بالاتر از ۱۵ سال دارد و در جست و جوی کار است؛ اما کاری برای خود پیدا نمی کند.

بیکار

جمعیت فعال افرادی هستند، که یا مشغول به کارند یا
کار می گردند

دنبال

جمعیت فعال: تعداد افراد شاغل و بیکار را جمعیت فعال می گویند

جمعیت فعال = جمعیت شاغل + جمعیت بیکار

افراد را که در سن کار (بالای ۱۵ سال) قرار دارند، ولی شاغل و یا بیکار

نیستند، در جمعیت **غیر فعال دسته بندی می کنند**

مانند دانشجویان و دانش آموزان بالای ۱۵ سال

نرخ بیکاری

اساسی ترین شاخص ارزیابی وضعیت اشتغال کشور **نرخ بیکاری** است نرخ بیکاری از نسبت تعداد بیکاران به کل جمعیت فعال کشور ضرب در صد به دست می آید

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار ۱۵ ساله و بیشتر}}{\text{جمعیت فعال ۱۵ ساله و بیشتر}} \times ۱۰۰$$

مسئله: جدول مقابل آمار کشوری فرضی است جمعیت فعال و غیرفعال آن را بدست آورید؟

کل جمعیت	پایین تر از ۱۵ سال	۱۵ سال و بالاتر	شاغل	بیکار
۸۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۰,۰۰۰,۰۰۰	۱۰,۰۰۰,۰۰۰

بیکار + شاغل = جمعیت فعال $\longrightarrow$ $۱۰,۰۰۰,۰۰۰ + ۲۰,۰۰۰,۰۰۰ = ۳۰,۰۰۰,۰۰۰$ = جمعیت فعال

غیرفعال + فعال = جمعیت بالای ۱۵ سال

جمعیت غیرفعال + $۳۰,۰۰۰,۰۰۰ = ۶۰,۰۰۰,۰۰۰$

$۶۰,۰۰۰,۰۰۰ - ۳۰,۰۰۰,۰۰۰ = ۳۰,۰۰۰,۰۰۰$ = جمعیت غیرفعال

چرا بیکاری را بیشتر از آنچه اعلام می شود، احساس می کنیم؟

طبق تعریف، کسانی را که از جست و جوی شغل دلسرد شده اند بیکار محسوب نمی کنند!

همه کسانی را که به صورت پاره وقت مشغول به کارند شاغل به حساب می آورند، در حالی که آنها در جست و جوی شغل تمام وقت هستند و خود را شاغل به حساب نمی آورند.

همه کسانی را که در غیر از زمینه تخصصی شان مشغول به کار و فعالیت باشند، شاغل محسوب می کنند.

برخی افراد نیز ممکن است به دلایلی مانند اشتغال در بخش غیررسمی یا به امید بهره مندی از بیمه بیکاری و... با مأموران آمارگیری درباره وضعیت شغلی خود با صداقت برخورد نکنند.

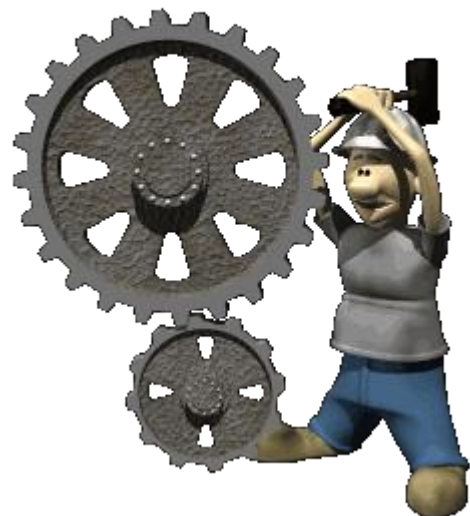
بازار نیروی کار

نیروی کار نیز در اقتصاد دارای بازار است.

همان طور که در بازار کالا، مقدار عرضه و یا تقاضای یک کالا با قیمت آن ارتباط می یابد، در بازار کار نیز قیمت نیروی کار که نام آن دستمزد است، با میزان تقاضا یا عرضه نیروی کار ارتباط دارد.

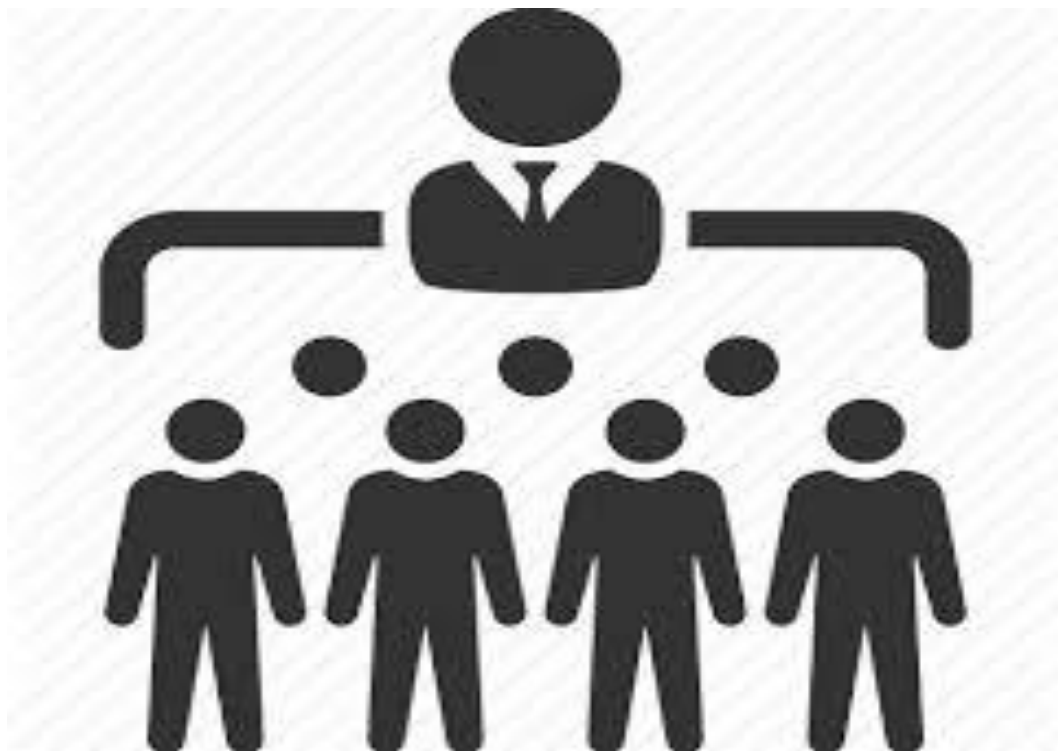
عرضه کننده ی نیروی کار

همان کارگرانی هستند که با نیروی بدنی و یا فکری خود، محصول یا خدمتی را تولید می کنند و حاضرند کار خود را در اختیار تقاضاکنندگان کار قرار دهند.

تقاضاکنندگان نیروی کار

صاحبان شرکت ها و کارخانه ها یا سرمایه گذارانی هستند که نیروی کار را استخدام می کنند و گاهی در اقتصاد به آنها کارفرما هم می گویند.

انواع بیکاری

بیکاری اصطکاکی

بیکاری فصلی

بیکاری ساختاری

بیکاری دوره ای

بیکاری اصطکاکی:

این نوع بیکاری شامل کسانی می شود که شغل قبلی خود را به دلایلی رها کرده و به امید یافتن شغلی بهتر در جست و جو هستند.

همچنین شامل کسانی است که به تازگی در حال ورود به بازار کار هستند. این نوع بیکاری کوتاه مدت است و در همه کشورها وجود دارد.

بیکاری فصلی

زمانی اتفاق می افتد که کارگران به دلیل تغییرات فصلی شغل خود را از دست می دهند، مانند برخی کارگران ساختمانی و کشاورزان در فصل زمستان.

بیکاری ساختاری

- بیکاری ای که ناشی از عدم تطبیق بین افراد جویای کار و انواع شغل های موجود به دلایلی از جمله عدم تطابق مهارت هاست، مثلاً نیروی کار ساده در اقتصاد وجود دارد؛ ولی نیروی کار متخصص مورد نیاز است.

به عبارتی افراد بیکارند چرا که شغل متناسب با مهارت خود را پیدا نمی کنند

بیکاری دوره ای:

بیکاری ای که هنگام رکود اقتصادی رخ می دهد. در دوره رکود، تولید کاهش می یابد و به همین دلیل شرکت ها استخدام خود را متوقف می کنند یا بخشی از نیروهای خود را بیکار می کنند.

پیامدهای بیکاری و رکود

بیکاری مشکلات زیادی را برای افراد بیکار، خانواده های آنها به وجود می آورد از جمله:

(۱) خانوارهای در آمد خود را از دست می دهند

(۲) بسیاری از بیکاران بیمه خدمات درمانی خود را از دست می دهند

(۳) اگر خانواده هیچ دستمزد دیگری نداشته باشد برای تامین نیازهای اولیه مسکن مجبور هستند

الف) از پس انداز خود استفاده کند   ب) یا از دیگران خود قرض بگیرد

(۴) برای هزینه های پیش بینی نشده مثل درمان، خرابی لوازم خانگی و ... ناتوان می شود

(۵) موجب بروز اختلافات خانوادگی می شود

(۶) جرم و جنایت در جامعه افزایش می دهد

(۷) تاثیر منفی بر بودجه دولت دارد چرا که میزان بالای بیکاری باعث می شود تا دولت پول بیشتری را صرف

برنامه های اجتماعی مثل بیمه بیکاری و کمک به تغذیه خانواده های نیازمند کند.

(۸) کاهش در آمد مالیاتی دولت به سبب بیکاری کارگران و کاهش تولید شرکتها

(۹) فقر در جامعه گسترش می یابد

یکی از پیامدهای غم‌انگیز بیکاری و رکود فقر است

در جهان هرچهار ثانیه یک کودک بر اثر مشکلات مرتبط با فقر جان خود را از دست می‌دهد.

در جهانی که شرکت‌ها و قدرت صنعتی بزرگ و با توان درآمد بالایی در آن فعالیت می‌کند کودکان در فقر جان خود را از دست می‌دهند بسیاری از کشورهای جهان درگیر مسائل مرتبط با فقر و نابرابری هستند حتی کشورها با درآمد بالا نیز دست به گریبان نابرابری‌های اقتصادی اند.

در کل جهان ۱/۴ میلیارد نفر در فقر مطلق به سر می‌برند

برای تعیین میزان فقر یک روش کلی وجود دارد در این روش دو شاخص را با هم مقایسه می‌شود:

(۱) نیازمندیهای افراد و یا خانوارها

(۲) توانمندی آن‌ها برای دستیابی به نیازها

انواع فقر

۲- مطلق

۱- نسبی

۱- فقر نسبی:

نسبت به وضعیتی که ما در آن هستیم صورت می گیرد

شهر و روستا به عنوان دو محیطی که از نظر سطح رفاه یکسان نیستند را می توان مثال زد ممکن است میزان ((سلامت)) که برای خانوارهای ناحیه روستا مطلوب و ایده آل است برای خانوارهای شهری ناچیز تلقی و بر این اساس آنها خود را فقیر بدانند

(۱) نواحی مختلف

(۲) زمان های مختلف

معیار فقر نسبی در

متفاوت خواهد بود

محاسبه میزان فقر به وسیله مفهوم فقر نسبی کار پیچیده ای است بنابراین از مفهوم دیگری به نام فقر مطلق استفاده می شود

۲- فقر مطلق: وضعیتی است که فرد در تامین احتیاجات اولیه زندگی خود یعنی خوراک پوشاک و مسکن عاجز است

معیار رتبه بندی کشورها از نظر فقر :

(۱) تولید ناخالص داخلی (۲) درآمد سرانه

مطابق با معیار بانک جهانی افرادی که زیر ۱/۹ دلار در روز درآمد دارند، زیر خط فقر مطلق اند

دولت و مسئله بیکاری و فقر

عامل اصلی ایجاد بیکاری و فقر از نظر کارآفرینان و تولید کنندگان را میتوان به موارد زیر دانست:

الف- قاچاق یا واردات کالایی که مشابه آن در کشور تولید میشود

ب- نبود فضای مناسب کسب و کار و موانع ایجاد شده

نبودن فضای مناسب کسب و کار به دلایل زیر اتفاق می افتد:

۱- سالها انتظار برای کسب مجوز راه اندازی یک کارگاه تولیدی یا اضافه کردن خط تولید جدید (موانع قانونی)

۲- قانون گذاری های متعدد، متناقض و دائمأ در حال تغییر

۳- اختلال در بازارهای انرژی جهان (نفت، گاز، و...)

۴- بحرانهای محیط زیستی یا بهداشتی مثل ویروس کرونا

۵- بی ثباتی در قیمتها

یکی از وظایف دولت‌ها در هر کشوری، اجرای سیاست‌های فقرزدایی و برقرار کردن عدالت است.

دولت‌ها موظفند به دو شکل با فقر و بیکاری مبارزه کنند:

۲- مبارزه با فساد

۱- حمایت از شرکتهای تولیدی

مسئولیت اجتماعی مردم

مردم نیز برای حفاظت از پیشرفت های اقتصادی در مقابل ویروس فقر مسئولیت دارند

مردم می توان از روشهای زیر از یکدیگر در برابر خط فقر و نابرابری محافظت کنند :

۱- ایجاد نهادهای توانمندی سازی ۲- خیریه و کمک های مردمی ۳- صندوق های قرض الحسنه ۴- فعالیتهای جهادی

A serene landscape featuring a long, straight path lined with tall, mature trees with dense green foliage. The path leads into the distance, where a body of water is visible under a soft, hazy sky. The overall atmosphere is peaceful and natural.

با تشکر از حسن توجه شما

